

Отже, було уточнено поняття глобалізації, інтернаціоналізації та транснаціоналізації; доведено, що глобалізація вже змінила світову систему, породжуючи нові проблеми і відкриваючи нові можливості, активно впливаючи на національний ринок праці, мобільність робочої сили та міграцію населення.

Література: 1. Колот А. Глобалізація економіки та її вплив на соціально-трудову сферу // Україна: аспекти праці. – 2001. – №3. – С. 23 – 29. 2. Мясникова Л. А. Глобалізація економічного пространства і сетевая свобода // МЭ и МО. – 2000. – №11. – С. 3 – 8. 3. Чугров С. В. Глобалізація, модернізація или інтернаціоналізація? (Заметки на полях статті П. Ратленда) // МЭ и МО. – 2002. – №4. – С. 19 – 20. 4. Ратленд Питер. Глобалізація і посткомунізм // МЭ и МО. – 2002. – №4. – С. 15 – 18. 5. Перегудов С. П. Неоліберальна глобалізація: єсть ли альтернативи? // МЭ и МО. – 2002. – №4. – С. 22 – 28. 6. Шишков Ю. В. Два лица глобалізації // Наука и жизнь. – 2000. – №11. – С. 40 – 43. 7. Шишков Ю. В. Глобалізація – враг или союзник розвиваючихся стран // МЭ и МО. – 2003. – №4. – С. 3 – 14. 8. Юрлов Ф. Н. Соціальні издержки глобалізації // Социс. – 2001. – №5. – С. 13 – 22. 9. Ким М. Н. Трудовой потенциал: формирование, использование, управление. Учеб. пособие. – Харьков: ХНУ им. В. Н. Каразіна, 2003. – 250 с. 10. Вишнева Н. Рынок рабочей силы в ретроспективе XX столетия // МЭ и МО. – 2001. – №9. – С. 52 – 61. 11. Варецька О. Соціально-економічне підґрунтя трудової міграції населення України // Україна: аспекти праці. – 2005. – №5. – С. 34 – 39. 12. Буцька І. О. Міждержавна трудова міграція та проблеми її регулювання // 36. наук. пр. "Ринкова трансформація економіки". Вип. 8. – Харків: ХІБМ, 2004. – С. 144 – 153. 13. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект). Наукова монографія. – К.: Вид. "Світ знань", 2002. – 528 с. 14. Колот А. Генезис соціальної політики під впливом глобалізації та лібералізації економічних відносин // Україна: аспекти праці. – 2008. – №1. – С. 3 – 11.

Стаття надійшла до редакції
28.05.2008 р.

УДК 336.714

Романенко Ю. Г.

СУТНІСТЬ ДОВІРЧИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ

This article provides the research of principal approaches to the determination of the essence "trust operation". The economic contents of the category "trust operation" in the modern development of national economy are defined. The trust definition and its connection with the trust services is given.

Банківська система тримається на довірі до неї юридичних і фізичних осіб, а зростання обсягів довірчих операцій є одним із показників, що характеризують відношення клієнтів до діяльності як окремого банку, так і до банківської системи взагалі. Поняття довірчих операцій банків – одне з найновіших в українській економіці, праві та банківській справі.

Діяльність банків у сфері надання довірчих послуг клієнтам є однією з найменш досліджених тем у теорії та практиці

вітчизняної банківської діяльності. Фахівці з банківської справи переважно зосереджують свою увагу на активно-пасивних операціях, що є основними для банків. Водночас у економічно розвинутих країнах частка доходів банків від надання довірчих послуг займає значну питому вагу в загальній сумі доходів банків.

Останнім часом в Україні спостерігається тенденція до зростання обсягів надання банками довірчих послуг, що пов'язано, зокрема, з глобалізацією світової економіки, посиленням конкуренції між банками та небанківськими фінансовими посередниками. Тому дослідження сутності довірчих операцій банків є досить актуальним на нинішньому етапі розвитку вітчизняної банківської системи.

Дослідженню сутності довірчих послуг присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних економістів та науковців. Серед українських авторів слід назвати Р. А. Майданика, В. Г. Марчинського, І. В. Венедіктову та Г. Г. Марченка, серед російських – Д. М. Генкіна, Є. Ф. Жукова та О. Д. Голубовича.

Для розуміння сутності довірчих операцій важливе значення має розгляд суті поняття "траст (довірча власність)", оскільки визначення базисних термінів лежить в основі теоретичних досліджень і практичних рекомендацій. Водночас, незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених цій проблематиці, залишається поширеним неоднозначне тлумачення понять "траст" і "довірчі послуги банків".

У даний час в економічній та юридичній літературі відсутнє однозначне визначення поняття "траст". Проте найчастіше зустрічається таке тлумачення: "Траст – це заснований на праві справедливості обов'язок щодо розпорядження власністю, покладений на довірену особу, з метою управління нею (так звана довірча власність) в інтересах інших осіб (бенефіціарів), однією із яких може бути вона сама, якщо кожна з них може покласти на неї такий обов'язок. При цьому будь-які дії чи бездіяльність з боку довірчої особи, не дозволені чи не виправдані умовами трастового договору або законом, мають розглядатися як порушення трасту" [1, с. 7]. Зазначене визначення поняття "траст" характеризує його як обов'язок довірчої особи, а не як відносини між суб'єктами, з чим, на думку автора, погодитися не можна. Крім того, слід говорити не лише про розпорядження, а й про інші ознаки права власності.

Гаазька конвенція від 01.07.1985 р. №30 "Про право, що застосовується до трастів, і про визнання трастів" правову категорію "траст" відносить до юридичних правовідносин, які створюються людиною, установником траста, при житті чи після смерті шляхом переміщення активів під контроль трастового опікуна в інтересах бенефіціара чи зі спеціальною метою.

У Великобританії під трастом розуміють майнове зобов'язання, згідно з яким управляючий розпоряджається певним майном в інтересах бенефіціара, відповідно до трастового договору і трастового законодавства [2, с. 14].

Під децю іншим кутом зору сутність траста визначається американською асоціацією банків. Вона визначає траст як функцію виконання заповітів, управління власністю за дорученням і виконання агентських доручень в усіх можливих випадках для фізичних осіб, товариств, асоціацій, господарських корпорацій, а також для суспільних, культурних, благодійних і урядових органів [2, с. 14 – 15].

Толковий экономический и финансовый словарь. Французская, русская, немецкая, испанская терминология визначає траст як відносини, встановлені законом чи відповідно до договору, при яких яка-небудь особа (управитель) наділена правом власності на деяке майно за умови управління цим майном на користь іншої особи (бенефіціара) [3, с. 650]. У Большом экономическом словаре наведене таке визначення траста: "Траст – інститут довірчої власності, пов'язаний з передачею майна установником (бенефіціаром) траста і своїх майнових прав, які йому належать відповідно до права власності, на певний термін довірчому власнику" [4, с. 749].

Інший підхід до визначення терміна "траст" запропонований в економічній енциклопедії, в якій під трастом

розуміють: 1) юридичний документ або юридичну дію, що передбачає передачу юридичних функцій управління довірчою власністю однією особою іншій; доручення; 2) процес довірчого управління власністю" [5, с. 687].

На думку укладачів словника "Бизнес: Оксфордської толкової словар", траст – це згода на передачу власності деякій особі або особам (управителям), які управляють нею, на користь будь-якої особи або осіб (бенефіціарів) [6, с. 652].

У наведених визначеннях можна помітити відсутність чіткого єдиного підходу до визначення сутності траста, адже траст по-різному трактується в них: як угода; як майнове зобов'язання; як функція виконання заповітів чи юридичний документ; як процес довірчого управління власністю; як доручення і як згода на передачу власності.

Вплив іноземної думки та невизначеність у трактуванні трасту вносять певні розбіжності в погляди сучасних науковців та у їх спроби ототожнити траст з довірчим управлінням майном. Так, у Большом экономическом словаре за ред. А. Н. Азрили-яна траст визначається як форма представництва на основі довірчого управління майном, цінними паперами, підприємствами, фірмами та ін. [7, с. 1178]. Аналогічний підхід можна побачити в Словнику банківських термінів: "Траст – система довірчого управління майном, цінними паперами, підприємствами тощо. Здійснюється за домовленістю між окремими фізичними або юридичними особами (власниками майна) та спеціалізованими установами (довірчими товариствами)" [8, с. 517]. В Економічному словнику при визначенні траста наголошується на управлінні власністю за дорученням: "Траст – управління власністю за дорученням; передача на договірній основі акцій фондів майна в довірче управління фізичними та юридичними особами" [9, с. 318].

Підсумовуючи викладене, можна помітити плюралізм поглядів науковців щодо визначення сутності траста, які іноді навіть суперечать один одному. Одні науковці термін "траст" трактують звужено, розглядаючи його як систему довірчого управління майном, цінними паперами, підприємствами, а інші – наводять розширене трактування і розглядають траст як функцію виконання заповітів, управління власністю та виконання агентських доручень.

На думку А. С. Генкіна, ближче за всіх до суті поняття "траст" підійшов Клод Вітц, коли зазначив: вченим важко дати всеохоплююче визначення траста. Дефініції розрізняються за ступенем контролю власника над майном. При цьому А. С. Генкін пропонує два визначення, які обмежують поняття "траст" з протилежних сторін:

1. Траст – це угода, за якою одна особа, довірчий власник, є юридично законним власником майна, проте тримає її для вигоди іншої особи, бенефіціара, який отримує доходи від довірчої власності.

2. Під трастом у практиці банків і фінансових компаній розуміють довірчі відносини між сторонами, одна з яких за трастовим договором приймає на себе відповідальність за розпорядження власністю (майном, грошима, майновими та іншими правами) іншої на користь будь-якої особи. Установник траста довіряє трастовій компанії чи трастовому відділу банку ведення операцій з його майном. Трастова компанія чи трастовий відділ банку, виконуючи ці операції, виступає в ролі довіреної особи [2, с. 13 – 14]. Як видно, між цими визначеннями розміщується ціла палітра більш розмитих і нейтральних у ступені розподілення прав власності, визначень.

На погляд автора, зрозуміти суть поняття "траст" у відриві від англосаксонської правової системи неможливо. Слово "траст" походить від англ. *trust*, яке дослівно перекладається як довіра. В праві Англії поняття довірчої власності означає, що і засновник траста, і управляючий, і бенефіціар певною мірою й у визначеному обсязі володіють правочинностями власника. Тобто інститут довірчої власності цієї країни передбачає певне "розщеплення" права власності: право власності на об'єкт операцій належить одній особі (засновнику траста); право володіння, розпорядження – іншій

особі (довірчому власнику); право одержання й використання доходів від майна – третій особі (бенефіціару).

В англо-американському праві взагалі нараховується 10 – 12 правочинностей власника, що знаходяться одночасно в різних співвідношеннях у різних осіб. Так, одне із визначень права власності складається з 11 елементів: право володіння (виключно фізичного контролю над річчю), особистого користування, управління, право на дохід, на капітал (відчуження, розтрачування, знищення, зміна речі), право на імунітет від експропріації, право передавати річ, відсутність терміну права власності, обов'язок не використовувати річ на шкоду іншим, відповідальність у вигляді конфіскації речі за борги і право на залишковий характер (можливість відновлення порушених прав власності) [2, с. 18 – 19].

У континентальній системі права, до якої належить і Україна, англосаксонський інститут довірчої власності (траста) не знайшов підтримки, оскільки не відповідає українській юридичній традиції. Відповідно до Цивільного кодексу України правочинності власника розкриваються за допомогою традиційної для українського цивільного права "тріади": володіння, користування, розпорядження. Тобто власник майна має право передавати іншим особам свої права володіння, користування, розпорядження майном, залишаючись при цьому його власником.

Вітчизняне право ніколи не знало інституту довірчої власності в тому вигляді, в якому він існує в англо-американській системі. Така правова конструкція об'єктивно не може існувати в умовах уявлення про єдине та неподільне право власності. Отже, траста як такого в Україні існувати не може. Напротивагу трасту в українському цивільному праві з'явився інститут довірчого управління майном. Це не траст, проте одна з найцікавіших форм управління майном, яка має свої неочікувані переваги.

Траст і довірче управління розглядаються як зовсім різні правові категорії, перш за все, тому, що перше з них означає перехід права власності до особи, яка управляє майном в інтересах інших осіб, а друге ні в якому разі цього не допускає [10, с. 37]. Водночас зазначимо, що внесені 19 червня 2003 р. Верховною Радою України зміни та доповнення до Цивільного кодексу України визначають, що особливим видом права власності є право довірчої власності, яке виникає внаслідок закону або договору управління майном. Управитель, якщо це визначено договором про управління майном, є довірчим власником цього майна, яким він володіє, користується і розпоряджається відповідно до закону та договору управління майном.

У літературі існують різні погляди щодо можливості застосування траста в романо-германську практику. Так, А. С. Генкін пропонує розглядати два види довірчих операцій: не пов'язаних з управлінням чужим майном (в основному брокерські операції) і пов'язаних з ним. Управління чужим майном – ініціативна самостійна діяльність управляючого, направлена на збереження і (або) примноження об'єкта управління, а в окремих випадках – на зменшення збитків. Вона може включати розумні витрати ресурсів на експлуатацію майна, сплату податків, зборів, найм працівників. Вона часто не направлена на отримання прибутку і не є підприємництвом [2, с. 19].

На думку Р. А. Майданика, відносини, які входять до предмета регулювання права доброї волі, можуть бути поділені на три групи однорідних відносин: довірчі відносини, пов'язані з переходом права власності на майно до фидуціарія; довірчі відносини, пов'язані з управлінням чужим майном; довірчі відносини, не пов'язані з управлінням чужим майном [11, с. 68].

Зрозуміло, що визначення поняття траста передбачає адекватну дефініцію довірчих послуг банків. При цьому зазначимо, що попри поширеність тлумачення у працях різних авторів такого поняття, як трастові операції, в науковій літературі немає єдиного підходу до тлумачення такої дефініції як довірчі операції банків. У багатьох випадках, коли йдеться саме про фундаментальні поняття банківської

діяльності загалом і про довірчі послуги зокрема, часто отожднюють поняття довірчих і трастових послуг банків.

Суть трастових операцій полягає в наступному. Власник великого капіталу чи цінностей, наприклад, виділяє конкретну суму грошових коштів чи пакет цінних паперів для свого спадкоємця (сина, дочки) на умови, що останній повинен щорічно отримувати частину доходу від указанного капіталу, а, скажімо, при досягненні повноліття отримає весь виділений капітал. З цієї метою власник майна укладає з третьою особою (банком та/або трастовою компанією) угоду, за якою ця особа бере на себе володіння всією сумою капіталу і вкладає його в активи, що приносять дохід. При цьому довірчий власник зобов'язується постійно виплачувати дохід на утримання спадкоємця за узгодженою схемою, а при досягненні повноліття чи проходженні певного періоду часу виплатити йому повністю всю суму капіталу [12, с. 165].

У літературі колишнього СРСР лише мимохідь згадувалось про існування довірчих операцій банків. У працях того часу їх навіть відносили до комісійних операцій. Підтвердження цьому знаходимо у Фінансово-кредитном словаре за ред. В. П. Дьяченка: "Довірчі операції банків – операції, які виконують капіталістичні банки за дорученням клієнтів чи рішенням суду. До них відносяться: управління майном і спадком клієнтів; зберігання й видача грошей, цінностей та документів; ліквідація майна збанкрутілих підприємств, реєстрація знову випущених акцій та ін. Будучи різновидом комісійних операцій, вони забезпечують банку отримання певної винагороди – комісії чи обумовленої договором частини прибутку, що приноситься керованим майном. В епоху імперіалізму довірчі операції банків сприяють зрощенню банків з промисловістю, оскільки банки, керуючи підприємствами чи цінними паперами, мають можливість дізнаватися про стан справ цих підприємств, придбавати контрольні пакети акцій і в кінцевому рахунку ставати їх співвласниками" [13, с. 388]. Отже, за часів СРСР формувалося навіть негативне ставлення до довірчих операцій банків, оскільки відомо, що в західних країнах траст-відділи банків були відокремлені від інших секторів і інформація з них не потрапляла до інших відділів.

У сучасній науковій літературі пропонується таке визначення довірчих операцій банків – це операції банків з управління майном і виконання інших послуг в інтересах і за дорученням клієнтів на правах довіреної особи [4, с. 190]. Наведене визначення чітко включає до довірчих операцій лише операції з управління майном, що розуміється під "іншими послугами" залишається незрозумілим.

Дещо звужене визначення довірчих операцій банків узаконене в Економічній енциклопедії: "Довірчі операції банків – операції банків у вигляді банківських послуг, що виконуються за дорученням приватних осіб та фірм, які є клієнтами банку, і здійснюються на їхню користь" [14, с. 355]. Таке тлумачення довірчих операцій виключає можливість розпоряджатися майном після смерті власника, а також управляти майном за заповітом чи рішенням суду тощо.

По-іншому підходить до розгляду суті довірчих операцій В. С. Михайленко у книзі "Гроші та кредит". Він розмежовує поняття довірчих операцій і трастових послуг. Виконання банками довірчих операцій В. С. Михайленко пов'язує "з управлінням майном, грошовими чи іншими матеріальними цінностями фізичних та юридичних осіб з їхнього дозволу". І далі: "Трастові послуги – банк може управляти фінансовими справами і власністю фірм та приватних осіб за визначену плату. Через трастові відділи банки можуть також керувати портфелем цінних паперів своїх клієнтів, надавати агентські послуги корпораціям, що випускають акції та облігації, бути гарантом перед третіми особами, опікуном за заповітом тощо" [15, с. 286 – 287]. На погляд автора, застосовувати в економіці терміни "трастові послуги" та "довірчі операції" не є доцільним, оскільки в даному випадку трастові послуги включають у себе довірчі операції. На думку автора, дана класифікація може мати місце за умови, якщо термін "трастові послуги" використовувати в країнах англосаксонського права, а довірчі операції – в країнах континентального права, зокре-

ма в Україні. Проте такий підхід до визначення сутності довірчих послуг значно обмежує сферу діяльності банків з надання даних послуг.

Є й інші думки з цього питання, які відрізняються від попередніх. Окремі вітчизняні науковці вважають за доцільне отожднювати довірчі операції з трастовими послугами, хоча вони докорінно відрізняються один від одного. Так, в Енциклопедії банківської справи за ред. В. С. Стельмаха визначено: "Довірчі послуги банків, трастові послуги банків – операції з управління майном клієнтів і виконання послуг в їхніх інтересах на основі довірчих правовідносин" [16, с. 208]. М. П. Денисенко у підручнику "Гроші та кредит у банківській справі" пропонує, на погляд автора, нечітке і розмите визначення: "Трастові операції становлять довірчі операції – послуги, які надають банки своїм клієнтам, тобто юридичним та фізичним особам" [17, с. 159]. Таке ж визначення трастових операцій дає А. В. Калтирин у книзі "Деятельность коммерческих банков" [18, с. 160].

О. Ю. Свиридов у книзі "Банковское дело" зазначає: "Під трастом в банківській практиці розуміються довірчі відносини між сторонами, одна з яких бере на себе відповідальність за розпорядження власністю довірителя на користь довірителя" [19, с. 211 – 212]. Відповідно до цього визначення в трастових відносинах беруть участь два суб'єкти – банк та довіритель, а в класичному трасті задіяні як мінімум три суб'єкти – довіритель, довірена особа та вигодонабувач (бенефіціар).

Досить часто в новій літературі можна зустріти думки, коли під трастовими чи довірчими послугами розуміють лише управління майном, з чим, на думку автора, погодитися не можна. Так, у підручнику "Банківській операції" за ред. В. І. Капран зазначено: "Трастові послуги – це вид діяльності комерційних банків із управління майном, що передається банку за домовленістю з клієнтом або за рішенням суду (в деяких випадках)" [20, с. 49].

На даний час в українському законодавстві також немає чіткого визначення суті довірчих послуг, пояснити це можна багатьма причинами. Поряд зі слабким розвитком ринку цінних паперів головний чинник – це відсутність або недосконалість законодавства (не має нормативних актів, які б чітко регулювали повноваження банків та механізм їх діяльності при наданні довірчих послуг клієнтам).

На погляд автора, для вітчизняної банківської системи можна запропонувати наступне визначення: "Довірчі операції банків – операції банків, що базуються на довірчих відносинах між банком та клієнтом (юридичною чи фізичною особою) і пов'язані з наданням агентських та інших послуг за дорученням клієнта, а також управління майном установника управління, що здійснюється на користь та в інтересах вигодонабувача або установника управління з метою отримання останнім певного доходу чи для досягнення визначеної установником управління мети".

Таким чином, освоєння сфери довірчих послуг є перспективним напрямом діяльності українських банків. Надання довірчих послуг переважно не пов'язано з ризиками діяльності банку, не потребує залучення додаткових коштів та відчуження ресурсів банку, не передбачає формування нових резервів. Розширення спектра банківських послуг дасть змогу краще задовольнити потреби клієнтів, розширити дохідну базу банків, сприятиме стабілізації банківської системи та підвищенню її ролі в економіці держави.

Література: 1. Практическое руководство по трасту: Пер. 2-го англ. изд. – М.: ИНФРА-М, 1995. – 196 с. 2. Генкин А. С. Эффе́ктивный траст: опыт Западной Европы и российской практика. – М.: Изд. дом "Альпина", 1999. – 220 с. 3. Бернар И. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, немецкая, испанская терминология В 2-х т. Т. 2: Пер. с фр. / И. Бернар, Ж. Колли. – К.; М.: Международные отноше-

ния, 1994. – 720 с. 4. Борисов А. Б. Большой экономический словарь. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Книжный мир, 2005. – 860 с. 5. Економічна енциклопедія. Т. 3. – К.: Вид. центр "Академія", 2002. – 952 с. 6. Бизнес. Оксфордский толковый словарь: Англо-русский. Свыше 4000 понятий. – М.: Изд. "Прогресс-Академия", Изд. РГГУ, 1995. – 752 с. 7. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азриляна. – 6-е изд., доп. – М.: Институт новой экономики, 2004. – 1 376 с. 8. Загороній А. Словник банківських термінів / А. Загороній, О. Сліпущко, Г. Вознюк, Т. Смовженко. – К.: Вид. "Аконіт", 2000. – 605 с. 9. Осовська Г. В. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Зададський. – К.: Конкорд, 2007. – 358 с. 10. Михеева Л. Ю. Доверительное управление имуществом / Под ред. В. М. Чернова. – М.: Юристъ, 1999. – 176 с. 11. Майданик Р. А. Проблеми регулювання довірчих відносин у цивільному праві: дис. ... докт. юр. наук: 12.00.03. – К., 2003. – 528 с. 12. Жуков Е. В. Инвестиционные институты: Учебн. пособие для вузов. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 200 с. 13. Финансово-экономический словарь В 2-х т. Т. 1 / Под ред. В. П. Дьяченко. – М.: Госфиниздат, 1961. – 662 с. 14. Економічна енциклопедія. У 3-х т. Т. 1 / Под ред. Б. Д. Гаврилишина. – К.: Вид. центр "Академія", 2000. – 864 с. 15. Михайленко В. С. Гроші та кредит: Навч. посібник для дистанційного навчання / За наук. ред. А. А. Чухна. – К.: Вид. "Університет "Україна", 2006. – 372 с. 16. Енциклопедія банківської справи України / Під ред. В. С. Стельмаха. – К.: НБУ, Інститут незалежних експертів, вид. "Молодь", видавничий дім "ІН Юре". – 680 с. 17. Денисенко М. П. Гроші та кредит у банківській справі. – К.: Алерта, 2004. – 480 с. 18. Калтырин А. В. Деятельность коммерческих банков. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. – 384 с. 19. Свиридов О. Ю. Банковское дело. Учебн. пособие. — Ростов-на-Дону: Изд. центр "Март", 2002. – 412 с. 20. Капран В. І. Банківські операції. Навч. посібник / В. І. Капран, М. С. Кривченко, О. К. Коваленко, С. І. Омельченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.

Стаття надійшла до редакції
01.09.2008 р.

УДК 330.341.1

Кабанец И. А.

ОЦЕНКА ФАКТОРНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ПРОЦЕССЫ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРЕОБРАЗОВАНИЯМИ

The article analyses some approaches to evaluating the factors which influence the management during the implementation of innovative projects.

Влияние различных факторов, и особенно факторов случайного характера на процесс инновационных преобразований, проявляется, прежде всего, в виде изменения объемов работ по реализации инновационных проектов, трудностей оперативно-календарного планирования и прогнозирования.

При любой попытке учесть влияние всех факторов приходится сталкиваться с исключительно трудной проблемой учета их влияния на нескольких уровнях управления, которая состоит в том, что даже в случае несложной иерархической структуры число комбинаций воздействия факторов резко возрастает. Поэтому основной задачей при анализе факторного воздействия на систему управления при реализации инновационных проектов должна быть, прежде всего, попытка ограничения количества возможных комбинаций факторов, которые следует исследовать или учесть при нахождении целевой функции принимаемого решения по управлению инновационным процессом.

Анализ имеющихся публикаций показывает, что любая предпринимаемая в этом направлении попытка решений такой задачи означает, что отработанная в результате сужения граничных условий комбинация факторов будет определять, в конечном итоге, только один из них или, по крайней мере, всего несколько наиболее вероятных и существенных вариантов их неблагоприятного сочетания [1 – 5].

Целью статьи является изложение предлагаемого подхода для оценки факторного воздействия на систему управления процессом инновационных преобразований, основанных на учете их особенностей для использования в принятии решений.

Определение оптимальных условий функционирования управляющей системы (нахождение целевой функции) на основе учета нескольких переменных и случайных величин, каковыми являются также и конкретные факторы, в общем случае требует перебора большого количества возможных вариантов реализации инновационных проектов в зависимости от комбинаций действия этих факторов и относится к задачам комбинаторного характера, точность решения которых определяется, в конечном итоге, объемом переработанной информации. При этом информативность исследуемых признаков рассматриваемых факторов должна характеризоваться пригодностью этих признаков (или их набора) для детерминирования того или иного фактора. В качестве меры информативности признака предлагается использовать условную энтропию:

$$H\left(\frac{Y}{\eta_x}\right) = -\sum_{\eta} P(\eta) \sum_{i=1}^n P\left(\frac{Y_i}{\eta}\right) \log P\left(\frac{Y_i}{\eta}\right),$$

где Y_i – уровни иерархии управления, на которые воздействуют факторы ($i = 1, 2, 3, \dots, n$);

η_x – множество принимаемых во внимание факторов, воздействующих на систему управления;

η – фактор ($\eta \in \eta_x$);

$P(\eta)$ – плотность вероятности влияния фактора η ;

$P\left(\frac{Y_i}{\eta}\right)$ – апостериорная вероятность воздействия фактора на уровень Y_i .

Учет и выявление признаков факторов, безусловно, играет большую роль при любых попытках добиться повышения эффективности системы управления при реализации инновационных проектов, однако не менее важное значение в этом случае имеет разработка методов определения с высокой степенью достоверности реакции управляющего звена на возмущения, создаваемые воздействием факторов, которую следует рассматривать как ключевой вопрос при нахождении оптимального решения по управлению процессом инновационных преобразований в сложившихся условиях.

Очевидно, что эффективность функционирования системы управления этим процессом в значительной мере будет зависеть от степени ее реакции на воздействие различных факторов. Сущность этой реакции заключается в способности управляющей системы оперативно формировать априорную плотность распределения вероятностей изменения параметров контролируемого инновационного проекта на основе по-